

CONTES A LA VORA DEL FOC (VI): MÓRA LA NOVA

NÚRIA GRAU POYO

Secció de Lingüística i Literatura del CERE

Filòloga, correctora editora

ÀNGELS PÉREZ TARRAGÓ

Secció de Lingüística i Literatura del CERE

Filòloga, professora de llengua catalana i literatura

RESUM

Aquest article és un recull de contes tradicionals de Móra la Nova, en el qual es presenta la transcripció de cadascun dels documents etnopoètics recollits i la seua corresponent anàlisi narratològica. Els resultats d'aquesta investigació són, en aquest cas, un total de dos contes recollits, que hem pogut catalogar segons el sistema internacional de tipus ATU (Uther 2004): 1. "Els músics de Bremen"; i 2. "Els tres porquets".

INTRODUCCIÓ

En el número 19 de la *Miscel·lània del CERE* encetàvem aquesta sèrie d'articles dedicats a recuperar una mostra dels contes o les rondalles coneguts a les nostres poblacions. En aquesta ocasió, presentem el treball de transcripció dels contes recollits a Móra la Nova, aprofitant l'avinentsa que la publicació d'aquest article s'escau en el marc de la *Miscel·lània* dedicada a aquesta població. (Podeu veure la definició dels objectius i els conceptes utilitzats en aquest estudi a Grau i Pérez, 2008).

METODOLOGIA

Aquest recull de contes segueix el mètode de la investigació en etnopoètica, a través de l'entrevista, enregistrada magnetofònicament, i la catalogació en les corresponents fitxes de documents etnopoètics. En aquest cas, la informant va ser Maria Cinta Font, mestra d'educació infantil, jubilada i veïna de Móra la Nova. L'enregistrament d'aquests textos es va realitzar durant el mes d'agost de 2013.

En aquest punt, volem agrair la col·laboració i la predisposició dels informants, sense els quals aquests contes no ens haurien arribat fins als nostres dies i aquest treball no hauria estat possible.

La primera part d'aquest treball, doncs, és la transcripció escrita dels textos, tot conservant-ne els trets lingüístics característics propis de les poblacions riberenques. Els criteris que hem seguit a l'hora de transcriure els contes han estat els que recomana Carme Oriol Carazo (2002), professora del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili, en el seu llibre *Introducció a l'etnopoètica*, que es basen, fonamentalment, en el respecte absolut per les opcions lingüístiques dels informants i en un criteri de tipus ortogràfic, tot mantenint trets fonètics, morfològics i sintàctics que sovint no han estat acceptats en un registre formal de la llengua normativa, així com barbarismes (amb fonètica catalanitzada o no), de manera que només s'eliminen els errors que el mateix informant esmena espontàniament o les falques lingüístiques, que no aporten informació a la narració i en dificultarien la lectura.

En la segona part del treball, hi ha l'anàlisi narratològica dels contes. Per fer aquesta anàlisi ens basem en el sistema internacional de tipus ATU (Uther 2004). L'índex internacional, iniciat pel folklorista finès Antti Aarne i publicat per primera vegada el 1910, actualment es troba en la seua quarta edició: *The types of international folktales*, a cura de Hans-Jörg Uther (la segona [1928] i la tercera [1961] havien estat revisades pel folklorista nord-americà Stith Thompson). La nostra referència més propera n'és l'adaptació dins el marc de la rondalla catalana que n'han fet Carme Oriol i Josep M. Pujol (2003 i 2008). Aquest índex permet als folkloristes d'identificar el tipus a què pertany una rondalla concreta i, entre altres coses, en facilita els estudis comparatius.

CONTES DE MÓRA LA NOVA

1. Els músics de Bremen [informant: Maria Cinta Font]

Fa moltíssims, moltíssims anys, hi havia una granja i l'amo tenia un ruquet, i el ruquet era molt treballador, molt treballador. Treballava des de que sortia el sol fins que es ponía. Tot lo que l'amo volia: si s'havia de transportar càrrega, ell transportava càrrega. Si s'havia de llaurar, doncs, ell llaurava... clar, tant treballava que van anar passant los anys i va arribar un dia que es va posar vellet i no podia treballar, i allavòrens, doncs, l'amo:

—Mira, escolta, si no em serveixes per res, jo no cal que et mantingui.

I el va despatxar de casa. I el ruquet sense sapiguer què fer... va marxar. I caminant caminant es va trobar un gos que semblava que udolava molt trist:

—Auuuuu, auuuuu...

—I ara, gos, què et passa?

—Mira, com que no hi vec gaire, ja no serveixo per caçar... l'amo m'ha despatxat de casa.

—Mmmm, a mi m'ha passat lo mateix. Vols que ens en anem a fer fortuna?

—Anem.

Camina que caminaràs, van trobar un gatet, tot arraulidet, allí en una soqueta...

—Què et passa, gatet?, com és que estàs tan trist?

—Com que ja no servixo per a res, no caço rates, m'han despatxat...

—Vols vindre amb nosaltres a fer fortuna?

—Anem.

Camina que caminaràs van arribar en una granja i van veure un pobre gall dins d'una gàbia que treia el cap, astorat:

—Veni, obriu-me, veniu!

—Què et passa?

—Ah, que demà han de fer una gran olla de brou i em volen tallar el coll i posa'm dins de l'olla...

—T'obrirem com podrem.

I van obrir i van marxar tots.

I allavòrens ja s'havia fet de nit, i el ruc li diu al gat:

—Bueno, gat, com estàs per a pujar en un arbre i mirar si hi ha alguna llum, perquè s'ha fet de nit i aquí no...

I va dir ell:

—Doncs... Provaré.

I sí, sí, va poguer pujar dalt:

—De lluny... vec una casa

—Ah, pos, anem-hi!

Van anar cap a la casa i en arribar van veure que no hi havia ningú, que estava buida, però que hi havia molt de menjar, inclús hi havia sacs amb monedes d'or.

—Oh... I qui deixa una casa així? Què deu ser això?

—Bueno, va, entrem.

Van sopar, se'n van anar a dormir. Allavòrens el ruquet, com que els cavalls i tots los animals de quatre potes los hi agrada un estable, doncs, se'n va anar a dormir a l'estable.

El gall, va dir:

—Jo, les plomes em fan una calor que per a què? A la finestra.

El gat diu:

—Ah, jo, pues... darrere de la porta.

I el gos va dir:

—Doncs jo a l'altra porta vigilant.

I cada ú es va posar al seu raconet. I resulta que aquella casa era d'uns lladres que treballaven per la comarca i havien sortit a fer un robatori. I van tornar. Van tornar, i van arribar, no van obrir la llum, per si hi havia dins algun guarda o algun civil que els estava esperant i van entrar per una finestra. Però no per la que hi havia el gall, per una altra.

I allavòrens van anar, i el gos, que els va sentir, diu:

—Ai, doncs agafo, i... Que què és això? Què són? Ostra, ara ho entenc això (perquè els gossos són molt llestos), això és que aquí... estos són lladres, i per això entren en este sigil...

Va anar cap allà i li va mossegar, a la cama a un. Aquell lladre tot espantat se'n va anar corrents, i va anar amagar-se a l'estable, però allí hi havia el ruquet que ja s'havia fet idea del que allí passava i va fer acopi de forces, i li va pegar una gran coça.

Allavòrens aquell pobre que era l'avançadilla dels lladres:

—Correu, escapeu-se com pugueu, que això no sé què passa aquí. Hi ha algun encanteri, alguna cosa...

—Saltarem per la finestra.

Així que anaven saltant, el gall els anava picant a la closca. I l'últim que quedava era el gat, que ja el va agafar, i l'últim que s'escapava va passar per allí, lo va esgarrapar com va poguer i van marxar tots esfereïts.

Quan van parar de córrer, esgotats:

—Oh... això és que la casa té un encanteri o alguna cosa...

—Mira, saps què? Ne-mo'n d'aquesta contrada, d'aquesta comarca, perquè aquí no hi estem bé.

Es van deixar la casa, i els quatre animallets van agafar les monedes d'or, les van repartir entre tota la gent, perquè, a fi de comptes, ells amb els diners no havien de fer res i no era seu, s'ho havien trobat. I allò que et trobes no és teu. Ho van repartir entre tota la gent del poble i ells se van quedar a viure allí, ajudant-se uns als altres i cuidant-se.

I conte contat, conte que s'ha acabat.

2. Els tres porquets [informant: Maria Cinta Font]

Al país dels animals vivien tres porquets, amb la mare truja que els cuidava molt bé. Vet aquí que la mare truja es va posar malalteta i es va morir i els tres porquets es van quedar tots sols. I el gran va dir:

—Escolte'm, aquí en aquesta casa no hi estem bé ara sense la mare. Hauríem d'anar a fer-nos la nostra vida, emancipar-nos. Doncs, anem.

I aleshores, doncs, van marxar. Quan van arribar en un lloc que els hi va agradar, perquè hi havia un riuet i perquè hi havia un paisatge molt bonic, van dir:

—Quede-mos aquí.

El gran va dir:

—Oiii, estic cansat, cansat, cansat. Jo ara no tinc ganes de posar-me a fer una casa. Vaig a agafar quatre palles de per aquí; em faré una casa ràpidament, que tinc ganes de descansar.

El segon:

—Home, és que si hi ha llops, és que si hi ha alimanyes... Però és que tens raó, ara posar-se a fer una casa, molt complicada... bueno, doncs, jo me la faré de fustes, me la faré de fustes, apilades unes amb les altres; també quedarà bé.

El petit:

—Mireu, germans, la mare ens dia que les cases han de ser fortes...

—Oh, és que tu ets un rondinaire; mira, tu fes-te-la com vulguis...

Va agafar pedres, va agafar fang i es va anar fent una casa i li va costar molts dies. Los altres ja estaven a les seues cases tots ufanosos, però ell se va fer una casa ben feta, amb porta amb pany, amb fumera perquè el fum li feia tos, si feia foc, i se la va fer molt perfecta.

I va passar el temps, i un dia va passar per allí un llop. I els llops sempre tenen gana, no sé què els hi passa però sempre tenen gana. I va dir:

—Ostra, tres cases noves? Pues, si jo no ho havia vist. Qui deu viure aquí?

Va guaitar per les finestres:

—Mira! Tres porquets; vaja sopar que menjaré esta nit.

Va esperar que fos fosquet i va anar a la primera casa. Va trucar a la porta: pam pam.

—Obri!

—Qui hi ha?

—Obri'm que sóc el llop, que vull entrar a fer-te un ratet de companyia.

—I ara, tu lo que vols tu és menjar-me.

—Doncs no t'òbric.

—Doncs, bufaré i bufaré i la porta... arrancaré.

Va bufar, va bufar i la porta va arrancar.

Però el porquet, com va poguer va escapolir-se i se'n va anar a la segona casa, aquella que era de fusta:

—Va, corre, germà, obri'm i tanca com puguis, que ve el llop radere, que se'm vol menjar.

Zam! Van tancar, i el llop va dir:

—Mira-te'l, ara dos alhora en faré.

Pam, pam, pam, molt educat:

—Obriu-me que vinc a fer-vos companyia!

—No, que el que tu vols és menjar-mos!

—Doncs bufaré, bufaré i la porta trencaré.

I va bufar, va bufar... i la porta va trencar.

Però els dos porquets, asfaraïts, ziiimmm, se'n van anar cap a la casa del tercer germà. Van picar a la porta:

—Corre, corre, corre, obri, obri, obri...

El germà va obrir el pany, lo forrellat... tot lo que tenia i...

—Què passa?

—El llop, el llop, el llop...

Diu:

—Mira, de moment encenem foc, i posem una olla d'aigua al foc.

—Una olla d'aigua al foc? I per a què la volem?

—Feu-me cas, que ja sabeu que jo sempre tinc raó.

I bueno, va arribar el llop: pam, pam, pam.

—Obriu-me que vinc a fer-vos companyia...!

—No, de cap manera, que tu lo que vols tu és menjar-mos.

—Doncs, bufaré i bufaré, i la porta trencaré. Bruuuuu!

Però la porta no es trencava:

—Bruuuuuuuuu!

La porta no es trencava. Diu:

—Pos, ja sé el que faré. Com que té una fumera aquí, baixaré, me'ls menjaré dintre... Ostra, lo fum és calent. Eh...! servirà el foc per fer la rostida.

Es va deixar caure per la ximenea, però va caure dins de l'olla, que bullia, aquella aigua. I és clar es va donar una cremada que va marxar esfaraït corrent cames ajudeu-me a posar el cul al riu.

I ja va marxar i ja no va tornar més. I allavòrens els tres porquets van comprendre que les coses s'han de fer bé i es van fer cada ú una casa amb condicions per poguer ser, si alguna vegada tornava el llop, que ho dubto, perquè va quedar molt escaldat, poguer fer-li front en condicions.

Conte contat, conte que ja s'ha acabat.

ANÀLISI NARRATOLÒGICA

Si analitzem específicament l'argument de cada conte, veiem que el primer el podem classificar clarament en el tipus ATU 130 ("Els animals van de viatge", *The Animals in Night Quarters*). Aquest mateix conte també el vam recollir a la població de Riba-roja d'Ebre (Grau i Pérez, 2010), amb un argument molt similar.

El segon conte té punts de contacte amb el tipus ATU 136 ("El llop i el porquet", *Wolf Surprises the Pig in an Apple Tree*), però es decanta pel que seria l'argument de la versió tradicional d'origen francès d'"Els tres porquets",

a bastament coneguda. D'aquest conte en vam trobar una versió diferent, mesclada amb un altre argument, a Móra d'Ebre (Grau i Pérez, 2012).

Sens dubte, si analitzem en conjunt els contes, hem de dir que pertanyen al gènere de les rondalles d'animals. Narratològicament, tenen una estructura senzilla, que presenta una interacció entre personatges animals: un que pren el rol del murri i un altre que n'esdevé la víctima. És l'estructura típica de la facècia, que conté sempre un toc d'enginy per part d'algun dels personatges, que consisteix a fer veure la realitat a l'altre d'una manera que no és i, sovint, aprofitar-se'n o sortir-se amb la seua. Finalment, cal dir que en aquests contes hi destaca sempre la mateixa moralina, que es podria resumir en aquestes paraules: "Val més enginy que força".

BIBLIOGRAFIA

AARNE, Antti; THOMPSON, Stith (1961): *The types of the folktale*. Suomalainen Tiedekatemia, Hèlsinki. [AT]

GRAU, Núria; PÉREZ, Àngels (2008): "Contes a la vora del foc (I): Flix". *Miscel·lània del CERE* 19: 221-228.

GRAU, Núria; PÉREZ, Àngels (2010): "Contes a la vora del foc (III): Riba-roja d'Ebre". *Miscel·lània del CERE* 21: 209-218.

GRAU, Núria; PÉREZ, Àngels (2012): "Contes a la vora del foc (V): Móra d'Ebre". *Miscel·lània del CERE* 23: 299-308.

ORIOI, Carme (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana*. Cossetània Edicions, Valls.

ORIOI, Carme; PUJOL, Josep M. (2003): *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, Barcelona.

ORIOI, Carme; PUJOL, Josep M. (2008): *Index of catalan folktales*. Academia Scientiarum Fennica, Hèlsinki.

UTHER, Hans-Jörg (2004): *The types of international folktales. A classification and bibliography. Based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. Academia Scientiarum Fennica, Hèlsinki. 3 vols. [ATU]